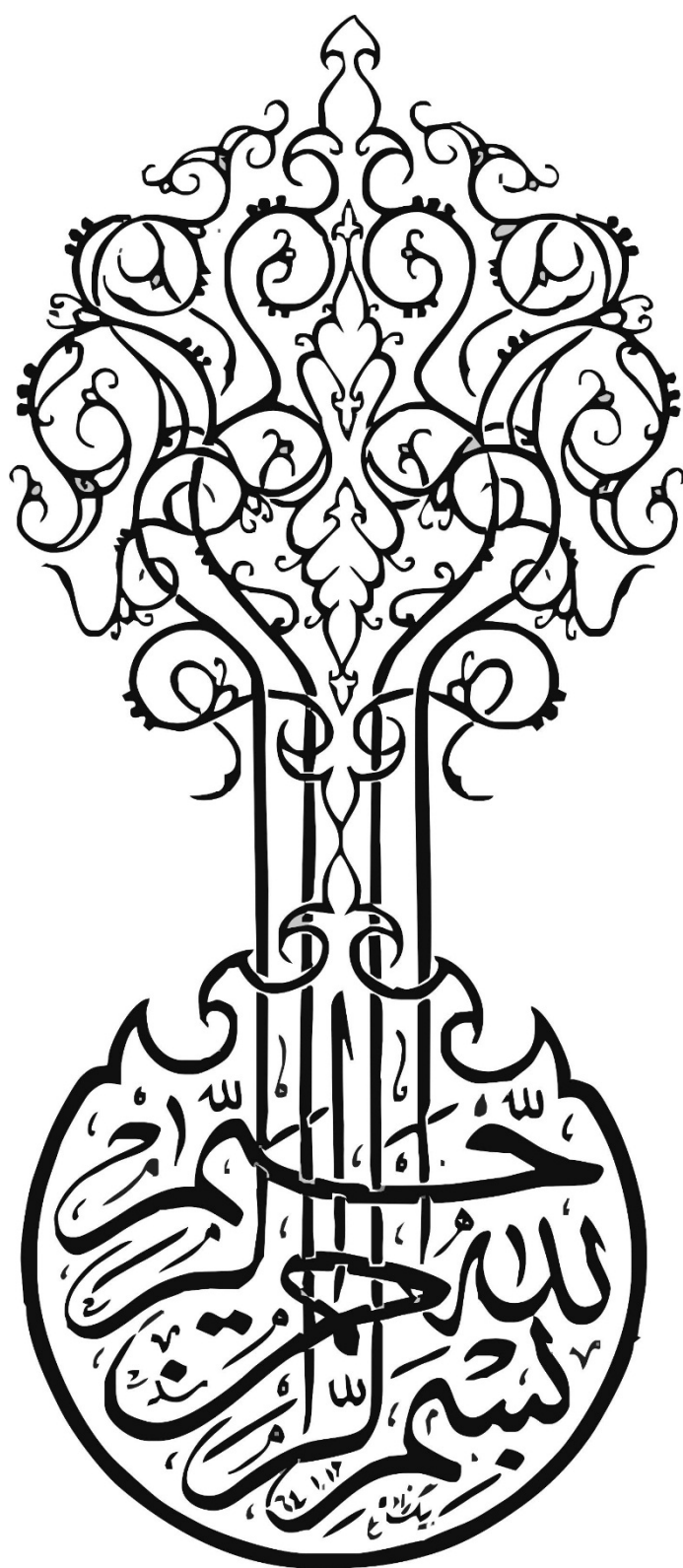

دانشگاه پیام نور

مرکز مشهد

پایان نامه کارشناسی ارشد (M. A.)

رشته‌ی الهیات

گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی نظریه «عاشروهْن بِالْمَعْرُوفِ» در قالب قاعده فقهی و کاربرد آن در حقوق موضوعه.

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر اعظم امینی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمدعلی داوریار

نگارنده:

معصومه نژادکمالی راوری

مرداد ۱۳۹۸

۱۳۹۸، ۴، ۲۷
۱۲۲۱، ۷۳۸۲

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

خانم معصومه نژادکمالی راوری

دانشجوی رشته الهیات - گرایش فقه و حقوق

به شماره دانشجویی ۹۶۳۹۷۹۹۳۱

تحت عنوان:

«بررسی نظریه "عاشروهن بالمعروف" به عنوان قاعده فقهی و کاربرد آن در حقوق موضوعه»

جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد نامبرده با حضور هیات داوران در مورخ تاریخ: ۲۶ / ۰۶ / ۱۳۹۸ ساعت: در محل مرکز مشهد برگزار و پس از ارزیابی پایان نامه مذکور به شرح زیر ارزیابی گردید.

نمره نهایی	دستاوردهای پژوهشی *	دفاع بر مبنای ۱۸	
۱۷/۲۲	- ۱۵ -	۱۶، ۸۳	به عدد
هفته ۳۳	نیمه ۲	نیمه ۲	به حروف
۱۷	درجه ارزیابی		

امضاء	محل خدمت	مرتبه دانشگاهی	نام و نام خانوادگی	هیات داوران
	مشهد	استادیار	اعظم امینی	استاد راهنما
	مشهد	استادیار	محمدعلی داوریار	استاد مشاور
	مشهد	استادیار	زهرا گواهی	استاد داور
	مشهد	مربی	زهرا احمدی افزادی	نماینده تحصیلات تکمیلی

نمره نامبرده بر اساس بخشنامه ها و دستورالعمل های مربوط به دستاوردهای پژوهشی مستخرج محاسبه و در تاریخ ۹۸/۶/۲۷ نهایی شده است.

نام و امضای کارشناس پژوهشی مرکز مشهد

(* نمره دستاورد پژوهشی برابر دستورالعمل مربوط در مهلت مقرر پس از دفاع تعیین شده و توسط کارشناس پژوهشی محاسبه و نمره نهایی اعلام می گردد.)

تأییدی صحت و اصالت نتایج

باسمه تعالی

اینجانب معصومه نژاد کمالی راوری به شماره دانشجویی ۹۶۳۹۷۹۹۳۱ دانشجوی رشته الهیات مقطع تحصیلی ارشد تأیید می‌نمایم که کلیه نتایج این پایان‌نامه/رساله حاصل کار اینجانب و بدون هرگونه دخل و تصرف است و موارد نسخه‌برداری شده از آثار دیگران را با ذکر کامل مشخصات منبع ذکر کرده‌ام. در صورت اثبات خلاف مندرجات فوق، به تشخیص دانشگاه مطابق با ضوابط و مقررات حاکم (قانون حمایت از حقوق مؤلفان و قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی، ضوابط و مقررات آموزشی، پژوهشی و انضباطی ...) با اینجانب رفتار خواهد شد و حق هرگونه اعتراض درخصوص احقاق حقوق مکتسب و تشخیص و تعیین تخلف و مجازات را از خویش سلب می‌نمایم. در ضمن، مسئولیت هرگونه پاسخگویی به اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی و مراجع ذیصلاح (اعم از اداری و قضایی) به عهده‌ی اینجانب خواهد بود و دانشگاه هیچ‌گونه مسئولیتی در این خصوص نخواهد داشت.

نام و نام خانوادگی:

امضا و تاریخ:

سپاسگزاری

«مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ»

- در درجه اول ممنون و سپاسگزار خداوند متعال هستم که اساتیدی سر راه من قرار داد که دلسوزانه و مدبرانه راهنما و یاریگر من در ادامه تحصیل علم الهی باشند.
- بر خود لازم می دانم از سرکار خانم دکتر اعظم امینی که توصیه‌های لازم را به عنوان استاد راهنما به من عنایت فرمودند و همچنین از قبول زحمت و مشاوره‌های سازنده‌ی استاد مشاور جناب آقای دکتر محمد علی داوریار کمال تشکر و قدر دانی را داشته باشم.
- در درجه بعد از پدر و مادر مهربان و همسر عزیزم که در تمام مراحل تحصیلی، من جمله این تحقیق چون کوهی استوار پشتیبان من بوده و تمامی مشقات حاصل از این امر را متحمل می‌شدند و با دعاهایشان مرا مورد عنایت قرار می‌دادند.

هدیه به

"اللهم صل على علي بن موسى الرضا المرتضى"

این تحقیق را هدیه می‌کنم به

امام مهربانی و رأفت، امام علی بن موسی الرضا (علیه‌السلام)

چرا که در تمام مدت نگارش این پژوهش، میهمان ایشان در کتابخانه آستان قدس رضوی بودم

و از عنایات ایشان بهره‌مند شدم.

ان شاءالله این بضاعت اندک را از من حقیر بپذیرند.

فهرست مطالب

چکیده.....	۱
مقدمه.....	۲
الف: بیان مسأله.....	۲
ب: اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۴
ج: کاربردهای متصور از تحقیق و مراجع استفاده کننده از نتیجه پایان نامه.....	۴
د: سابقه و پیشینه تحقیقات انجام شده در این زمینه.....	۵
ه: روش اجرای تحقیق.....	۶
و: روش و ابزار گردآوری اطلاعات.....	۶
ز: قلمرو تحقیق از ابعاد موضوعی، زمانی، مکانی.....	۶
فصل اول: بررسی آیه "و عاشروهن بالمعروف".....	۷
مبحث اول: مفهوم ادبی، لغوی و اصطلاحی و قرآنی.....	۷
گفتار اول: بحث نحوی و معنای لغوی.....	۸
گفتار دوم: معنای اصطلاحی.....	۹
بند اول: معنای اصطلاحی معروف.....	۹
بند دوم: مفهوم آیه «و عاشروهن بالمعروف» در قرآن از دید مفسرین.....	۱۰
مبحث دوم: مفهوم روایی.....	۱۲
گفتار اول: مفهوم حسن معاشرت در روایات.....	۱۲
رابطه حسن خلق با حسن معاشرت:.....	۱۲
گفتار دوم: حسن معاشرت در کلام نورانی ائمه معصومین (علیهم السلام).....	۱۳
مبحث سوم: مفهوم عرفی.....	۱۴
گفتار اول: مفهوم عرفی حسن معاشرت.....	۱۴

- بند اول: رابطه حسن معاشرت با عرف جامعه ۱۴
- بند دوم: لوازم حسن معاشرت ۱۵
- بند سوم: حسن معاشرت از دیدگاه کارشناسان اجتماعی ۱۶
- گفتار دوم: مفهوم عرفی سوء معاشرت ۱۶
- مبحث چهارم: مفهوم اخلاقی ۱۷
- گفتار اول: مفهوم اخلاقی حسن معاشرت ۱۷
- بند اول: مصادیق حسن معاشرت ۱۷
- بند دوم: رابطه برخی اصول اخلاقی با معاشرت به معروف: ۱۸
- بند سوم: ویژگی‌های رابطه معاشرت به معروف ۱۹
- بند چهارم: نقش معاشرت به معروف در دوام خانواده و ضرورت استمرار آن ۲۰
- بند پنجم: عوامل تقویت کننده و آفت‌های حسن معاشرت ۲۱
- بند ششم: واژه «زن ذلیل» و اثر تخریبی آن در رابطه با حسن معاشرت ۲۴
- گفتار دوم: مفهوم اخلاقی سوء معاشرت ۲۴
- بند اول: مصادیق سوء معاشرت ۲۴
- بند دوم: خشونت ۲۵
- بند سوم: مهمترین نوع خشونت معمول در خانواده‌ها: ۲۶
- مبحث پنجم: مفهوم حقوقی ۲۷
- گفتار اول: مفهوم حقوقی حسن معاشرت ۲۷
- بند اول: نخستین تکلیف مشترک زوجین ۲۷
- بند دوم: وظایف الزامی شوهر نسبت به زن در حسن معاشرت ۲۷
- بند سوم: وظایف غیر الزامی در حسن معاشرت ۲۸
- بند چهارم: لزوم گسترش بحث پیرامون حسن معاشرت ۲۹
- گفتار دوم: مفهوم حقوقی سوء معاشرت ۲۹
- بند اول: مفهوم خشونت از نظر حقوقی ۲۹

بند دوم: مهمترین عوامل سوء معاشرت	۲۹
بند سوم: سخن مقام معظم رهبری در مورد خشونت علیه زنان	۳۰
فصل دوم: کاربرد آیه "عاشروهن بالمعروف" در حقوق موضوعه	۳۲
مبحث اول: تکالیف زوجین	۳۳
گفتار اول: ماده قانونی ۱۱۰۲	۳۳
گفتار دوم: ضمانت اجرایی ماده قانونی ۱۱۰۲	۳۶
گفتار دوم: زن در قانون اساسی	۳۹
گفتار سوم: مقایسه حقوق متقابل خانوادگی زن در قوانین جمهوری اسلامی ایران با موارد مشابه در کنواکسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان	۴۱
گفتار چهارم: چند اصل قانون اساسی در راستای حمایت زنان	۴۲
مبحث سوم: ماده قانونی ۱۱۰۳	۴۳
گفتار اول: معاشرت به معروف امری طرفینی است.	۴۳
گفتار دوم: ضمانت اجرایی ماده ۱۱۰۳ ق. م.	۴۳
مبحث چهارم: ماده قانونی ۱۱۰۴	۴۵
گفتار اول: نقش عرف در این ماده قانونی	۴۵
گفتار دوم: مقصود از تشدید مبانی خانواده	۴۶
گفتار سوم: عوامل تشدید مبانی خانواده	۴۷
گفتار چهارم: علت تأکید قانونگذار بر ضرورت تشریک مساعی زوجین	۴۷
گفتار پنجم: نظر حقوقدانان در رابطه با تخلف از این ماده قانونی	۴۷
گفتار ششم: ضمانت اجرایی این ماده قانونی	۴۸
گفتار هفتم: وفاداری	۴۹
مبحث پنجم: ماده قانونی ۱۱۰۵	۵۱
گفتار اول: نتایج ریاست مرد در خانواده	۵۳
گفتار دوم: نقش معاشرت به معروف در ریاست شوهر	۵۵

- بنداول: ارتباط ماده قانونی ۱۱۰۵ با حسن معاشرت..... ۵۵
- بند دوم: نمونه قانونی از ریاست شوهر بر خانواده..... ۵۶
- مبحث ششم: ماده قانونی ۱۱۰۶ و ۱۱۰۷..... ۵۶
- گفتار اول: مفهوم و قلمرو نفقه..... ۵۷
- بند اول: مفهوم نفقه..... ۵۷
- بند دوم: رابطه نفقه با حسن معاشرت:..... ۵۷
- بند سوم: میزان قلمرو همسر در پرداخت نفقه:..... ۵۷
- گفتار دوم: ماهیت و ویژگی و فلسفه نفقه..... ۵۹
- بند اول: ماهیت نفقه زوجه..... ۵۹
- بند دوم: ویژگی‌های نفقه زوجه..... ۶۰
- ماده ۱۲۰۶ قانون مدنی..... ۶۰
- بند سوم: فلسفه وجودی نفقه..... ۶۱
- گفتار سوم: شرایط وجوب نفقه..... ۶۲
- بند اول: شرایط استحقاق و سقوط نفقه..... ۶۲
- بند دوم: تمکین..... ۶۳
- بند سوم: نشوز..... ۶۴
- الف: پیامد نشوز..... ۶۵
- ب: حد نشوز جهت سقوط نفقه..... ۶۵
- چنانکه ماده ۱۱۰۷ (اصلاحی ۱۳۸۱/۸/۱۹) در تعریف نفقه:..... ۶۷
- فصل سوم: کاربرد آیه «و عاشروهن بالمعروف» در قواعد فقهی..... ۶۸
- مبحث اول: قواعد فقهی که در حقوق خانواده کاربرد دارند..... ۶۸
- گفتار اول: قاعده بینه..... ۶۹
- گفتار دوم: قاعده اقرار «اقرار العقلاء علی انفسهم جایز»..... ۷۰
- گفتار سوم: قاعده لاضرر و لاضرار:..... ۷۱

گفتار چهارم: قاعده لاجرج.....	۷۲
گفتار پنجم: قاعده ولایت حاکم بر ممتنع.....	۷۲
گفتار ششم: چند مسئله فقهی در رابطه با آیه «و عاشروهُنَّ بالمعروف».....	۷۴
بند اول: نشوز زوج.....	۷۴
بند دوم: گستره نشوز زوج.....	۷۵
بند سوم: مصادیق عسر و حرج.....	۷۸
بند چهارم: نظر امام خمینی در مورد نشوز.....	۸۰
نتیجه گیری.....	۸۱
پیشنهاها.....	۸۳
فهرست منابع و مآخذ.....	۸۵
چکیده انگلیسی.....	۹۰

نام خانوادگی : نژاد کمالی راوری	نام : معصومه
عنوان پایان نامه :	
بررسی نظریه « عاشروهنْ بِالْمَعْرُوفِ » در قالب قاعده فقهی و کاربرد آن در حقوق موضوعه.	
استاد راهنما : خانم دکتر اعظم امینی	استاد مشاور : آقای دکتر محمدعلی داوریار
نماینده گروه آموزشی : خانم احمدی افزادی	استاد داور : سرکارخانم دکتر گواهی

درجه تحصیلی : کارشناسی ارشد	رشته : الهیات	گرایش: فقه و مبانی حقوق
دانشگاه : پیام نور	مرکز: مشهد	تاریخ دفاع: ۹۸/۰۶/۲۶
تعداد صفحه : ۱۰۱ صفحه		
کلید واژه‌ها: تکلیف، حق، معاشرت، معروف، قانون مدنی، قانون فقهی، ضمانت اجرایی.		
چکیده:		
از آن جایی که نظام خانواده مقدس‌ترین بنیان در دین مبین اسلام است و یکی از اصول کلی آن معاشرت به معروف است. لذا در این تحقیق با روش توصیفی و استفاده از منابع کتابخانه ای با هدف بررسی این اصل مهم در خانواده با تکیه بر آیه قرآنی «وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ» پرداخته شده است . در واقع بعد بیان مفهوم عاشروهن و بررسی آن در متون قرآنی و روایی به عنوان یک قاعده فقهی به کاربرد آن در حقوق موضوعه پرداختیم چنانکه آیه ۱۹سوره نساء «وعاشروهن بالمعروف» به این قاعده کلی اشاره دارد و دریافتیم که ماده ۱۱۰۳ قانون مدنی چنانکه بیان می‌دارد: «زن و شوهر مکلف به حسن معاشرت با یکدیگرند.» به تبعیت از آیه شریفه «و عاشروهن بالمعروف» اشاره مستقیم به این اصل و قاعده فقهی در نظام خانواده دارد. و زوجین را مکلف به رعایت این تکلیف در زندگی مشترک نموده است. لازم به ذکر است که این حق طرفینی است و زوجین مکلف به رعایت این اصل در زندگی مشترک هستند. و مختص به چگونگی رفتار مردان با زنان نمی‌باشد. اگرچه از ظاهر آیه چنین مطلبی برداشت می‌شود اما قرائن متعددی دلیل بر دوسویه بودن این فرمان الهی است که بعداً بطور کامل خواهد آمد. علاوه بر آن تحکیم بنیاد خانواده با رعایت ضوابط و اصول صحیح از یک طرف ممکن نمی‌باشد بلکه استحکام پیامدهای این نهاد مقدس فقط با رعایت حسن معاشرت توسط طرفین در زندگی مشترک زناشویی امکان پذیر است. نکات و مفاهیم نهفته در این آیه آن قدر روشن و مبین است که خود به تنهایی می‌تواند مرجع و قاعده‌ای جهت صدور احکام فقهی و یا بیان سایر قوانین مربوط به زوجین باشد. لذا با توجه به اهمیت این اصل بسیاری از فقهاء، علماء و حقوقدانان بر آن شده‌اند که جهت اثبات نظریات خود و یا صدور برخی احکام و مقررات از این آیه شریفه به عنوان مرجع کمک بگیرند.		

مقدمه

در مقدمه به مباحثی چون: بیان مسأله، اهمیت و ضرورت تحقیق، کاربردهای متصور از تحقیق و مراجع استفاده کننده از نتیجه پایان نامه، سابقه و پیشینه تحقیقات انجام شده در این زمینه، اهداف تحقیق، فرضیه‌ها یا سؤال‌های تحقیق، روش و ابزار گردآوری اطلاعات، قلمرو تحقیق از ابعاد موضوعی، زمانی، مکانی پرداخته شده است.

الف: بیان مسأله

زن دارای حرمت و کرامت است تا اینجا که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم جایگاه بهشت را در زیرپای مادران معرفی می‌کند. زنان همچون مردان براساس فطرت و سرشت سالم آفریده شده‌اند. لذا در آموزه قرآن دو شاخه از یک اصل انسانی‌اند که در وزن و اثر اجتماعی همسان، برابر و متعادل‌اند.

جامعه در تکوین خویش به همان میزان نیازمند زنان بوده که نیازمند مردان است. لذا اسلام همیشه و همه جا مدافع حقوق زنان می‌باشد از جمله خداوند در آیه ۱۹ سوره مبارکه نساء به مردان فرمان می‌دهد: «و عاشروهن بالمعروف» با زنان به شایستگی رفتار نمایید.

از دیدگاه قرآن کریم اساسی‌ترین اصل در رفتار متقابل میان زن و شوهر معاشرت به معروف است. به همین جهت در این آیه خداوند فرمان به معاشرت شایسته و رفتار انسانی مناسب با زنان را صادر می‌کند.

اگرچه خطاب آیه به مردان می‌باشد و از وظایف شوهر نسبت به زن است، اما قرائنی نشان دهنده این امر است که معاشرت به معروف امری دوسویه می‌باشد

این موارد عبارتند از:

- فعل عاشروهن دارای خصوصیت اشتراک و دوسویه بودن است.
 - اشاره ضمنی برخی مفسران به اشتراک این امر
 - این آیه برای برخی از مصادیق حسن معاشرت مانند تمکین و نفقه به عنوان دلیل واقع شده است. (رفسنجانی مقدم و محمدیان، ۱۳۹۴: ۱۷)
- شرایط خاص حاکم بر زمانی که این آیه نازل شده است مانند نزدیکی آن به دوران جاهلیت و رفتار ظالمانه و مستبدانه مردان با زنان.

- هدف از ازدواج و فلسفه آفرینش همسران یکسویه نیست، لذا باید علاوه بر رفتار نیک و شایسته شوهر با زن، زن نیز با همسر خویش حسن معاشرت داشته باشد تا زوجین با همکاری و همیاری یکدیگر آرامش و سکون را بر خانواده حاکم کنند. (رفسنجانی مقدم، ۱۳۹۴: ۱۵)

این جمله پس از نهی از اذیت زنان در قسمت قبل آیه آمده است.

برای فهم بهتر این آیه نیازمند بیان چند نکته می‌باشیم.

نکته اول: معنای معاشرت

معاشرت از باب مفاعله از مفاهیم و تعریف‌های اجتماعی دوسویه است. همچنین گفته شده در مفهوم معاشرت، مشارکت و برابری نهفته است. یعنی مردان با زنان براساس متعارف رفتار کنند و زنان نیز می‌بایست با مردم بر پایه معروف، معاشرت داشته باشند. (دویده، ۱۳۹۴، ص ۵۴)

نکته دوم: معنای معروف

واژه معروف ۳۸ بار در قرآن آمده که ۱۹ مورد آن به موضوع معاشرت مردان با زنان در محیط خانواده پرداخته و معروف را ضابطه و قانون کلی در معاشرت و روابط خانوادگی قرار داده است.

برای معروف معانی مختلفی بیان شده است.

- معروف هر آن چیزی است که در شرع نیکو شمرده شده باشد.
- معروف کار موافق با طبع که نفس انسان به آن تمایل دارد و با آن اطمینان و آرامش می‌یابد.
- معروف نام هر کاری است که عقل یا شرع حسن و شایستگی آن را دریابد.
- معروف همان طاعت است.

بدین سان معروف با پیشوند معاشرت می‌توان شیوه رفتاری پسندیده از نظر عقلی و شرع توصیف کرد.

به بیان ساده‌تر اینکه معاشرت به معروف یعنی با همسرانتان خوش زبان و خوش رفتار باشید و خود را بیارایید. (همان)

حسن معاشرت با زنان به این است که حقوق زن از مرد و نفقه را به طور کامل پرداخته و در برابر زن بدون سبب و تقصیر و گناه، رو پشت نکند. در سخن گفتن گشاده رو باشد، نه سخت دل و بد زبان و به کس دیگر اظهار تمایل نکند. (همان)

از این توصیه‌های اخلاقی که بگذریم، وقتی مواد قانونی را بررسی می‌کنیم، این نکته قابل تأمل است که بحث حسن معاشرت که مقوله‌ای اخلاقی است، از چشم قانونگذار دور نمانده و این امر در مواد ۱۱۰۲ تا ۱۱۱۹ قانون مدنی آورده شده است تا در صورت تخلف هریک از زوجین براساس قانون با او برخورد شود.

در ماده ۱۱۰۳ قانون مدنی که زن و شوهر را مکلف به حسن معاشرت می‌داند و ماده ۱۱۰۸ می‌گوید: اثر سوء معاشرت زن، بی‌بهره ماندن او از نفقه است. و ماده ۱۱۱۱ قانون مدنی مربوط به سوء معاشرت مرد است. قانون در صورت استنکاف از دادن نفقه و دیگر موارد تدابیر لازم را اندیشیده است.

البته در پایان باید این نکته را یادآور شد که در تنظیم روابط زن و شوهر، اخلاق بیش از حقوق حکومت می‌کند.

ب: اهمیت و ضرورت تحقیق

تحقیق و بررسی این موضوع از چند جهت اهمیت دارد از جمله:

- بالا رفتن آمار طلاق که یکی از علل اصلی آن سوء معاشرت و رفتار نادرست و غیرمنصفانه برخی مردها و تضییع حقوق آن‌ها می‌باشد.
- این موضوع بیشتر از جهت تربیتی و اخلاقی بررسی شده اما از نظر فقهی و حقوقی، زیاد مورد توجه قرار نگرفته است.

ج: کاربردهای متصور از تحقیق و مراجع استفاده کننده از نتیجه پایان نامه

این تحقیق مورد استفاده گروه‌های مختلف از جمله:

- دانش پژوهان
- علاقه‌مندان به مباحث فقهی و حقوقی
- عامه مردم

خواهد بود.

د: سابقه و پیشینه تحقیقات انجام شده در این زمینه

جستجوی اطلاعات پایان نامه و رساله‌های ایراندک در باره بررسی نظریه "عاشروهن بالمعروف" به عنوان قاعده فقهی و کاربرد آن در حقوق موضوعه، پیشینه‌ای را نشان نمی‌دهد. البته این عبارات به این معنا نیست که هیچ مطلبی تاکنون در مورد مسئله حسن معاشرت یا معاشرت به معروف گفته و یا تدوین نشده است بلکه منظور این است که علی‌رغم تنظیم مقالات به تحقیقاتی که کم‌هم نیستند پیرامون این موضوع اما معمولاً مسئله معاشرت به معروف در کنار مسایل دیگر بیان شده است اما به طور کامل به این قاعده به عنوان قاعده فقهی پرداخته نشده است که از جمله آنها عبارتند از:

- اسعدی، حسن (۱۳۸۶). حقوق متقابل اعضای خانواده، تهران، انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
- شاکری گلپایگانی و دیگران، طوبی و دیگران (۱۳۹۳)، بررسی فقهی حقوقی گستره نشوز زوجین و شیوه مواجهه با آن، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان سابق)
- دویده، عاطفه (۱۳۹۴)، نگاهی به تفسیر آیه "عاشروهن بالمعروف".

ولی در این تحقیق محور بحث حسن معاشرت است بطوری که می‌توان گفت خود این آیه به عنوان قاعده فقهی محل رجوع فقهاء و حقوقدانان می‌باشد.

ه: روش اجرای تحقیق

با توجه به کاربرد بررسی معنا و مفهوم این آیه و قواعد فقهی و حقوقی مرتبط با آن، سعی شده است با مراجعه به منابع دست اول فقهی و حقوقی و تربیتی که تاکنون نگاشته شده، به مطالب و نظرات مربوط دسترسی حاصل شود و سپس مراحل فیش برداری انجام گیرد. در پایان پس از بررسی و جمع آوری فیش ها و تطبیق اطلاعات با کتب فقهی و حقوقی و تربیتی تحقیق، تألیف و به فرضیه ها پاسخ داده می شوند.

و: روش و ابزار گردآوری اطلاعات

این تحقیق به طور عمده با روش کتابخانه ای و متمرکز با استفاده از سایت های تحقیق و پژوهش معتبر با روش فیش برداری انجام خواهد شد.

ز: قلمرو تحقیق از ابعاد موضوعی، زمانی، مکانی

قلمرو تحقیق از بعد موضوعی، بررسی ماهیت معاشرت به معروف و از بعد زمانی آراء و مطالب علماء تربیتی، فقها و همچنین نظرات حقوقدانان پیرامون این مسأله بررسی خواهد شد و از نظر بعد مکانی، تحقیق مورد نظر مختص کل جامعه اسلامی می باشد.

فصل اول

بررسی آیه "وعاشروهن بالمعروف"

مبحث اول: مفهوم ادبی، لغوی و اصطلاحی و قرآنی

گفتار اول: بحث نحوی و معنای لغوی

در ادبیات عرب آیه: «و عاشروهن بالمعروف» راجعین تجزیه می‌کنند:

«واو»: عاطفه، عاشروهن: فعل امر مبنی بر حذف نون، واو فاعل آن، هُنَّ: ضمیر متصل مفعول به

بالمعروف: جار و مجرور متعلق به محذوف حال برای فاعل عاشرو» (اسلامی پناه، ۱۳۸۱، ج ۳:

۶۶).

در قاموس قرآن معاشرت به معنی مصاحبت و مخالطه آمده است (قرشی، ج ۲، بی تا، ۲۸۲). در منبع دیگری چند معنا برای معروف آمده است. از جمله: معلوم (شناخته)، مشهور (بنام)، احسان، فضل (نیکی، خوبی) و بالمعروف یعنی بالحسنى (دلسوزانه و از روی مهربانی) (طباطبایی، ۱۳۷۰: ۴۳۵).

در جایی دیگر علاوه بر معانی مذکور به رزق و روزی هم معنا شده است و معاشرت هم به معنای رفت و آمد کردن و مصاحبت و همنشینی آمده است. (البستانی، ۱۳۸۹: ۴۳۴)

در کتاب تاج العروس معروف را به خیرخواهی و حسن مصاحبت با افراد خانواده و سایر مردم معنا کرده است. (الحسینی، ۱۴۱۴، ج ۱۲: ۳۸۳)

در المنجد هم معروف به مشهور معنی شده است و معاشرت را هم به مخالطه و مصاحبت معنا کرده است. (دارالمشرق، ۱۹۸۶: ۵۰۰)

همچنین گفته شده:

«و عاشروهن بالمعروف» جواب جمله شرطیه «فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ» حذف شده و به جای آن «عسی از تکرهوا» آمده است. یعنی در حقیقت آیه به این صورت است: فان کرهتموهن فایضاً عاشروهن بالمعروف عسی... (هاشمی رفسنجانی، ۱۳۷۳، ج ۳: ۳۲۳).

گفتار دوم: معنای اصطلاحی

بند اول: معنای اصطلاحی معروف

نظر آیت الله جوادی آملی این است که معروف یعنی آنچه را عقل و نقل معتبر به رسمیت شناخته‌اند. زیرا این دو کاشف از وحی هستند. برای همین امر به معروف هم یعنی امر به انجام کاری که عقل و نقل معتبر آن را پسندند و برعکس آن یعنی آنچه که مورد پسند عقل و نقل معتبر نباشد و به رسمیت نشناسند، منکر است (جوادی آملی، ۱۳۸۸، ج ۱۸: ۱۶۰).

اما به عقیده علامه طباطبایی در تفسیر المیزان، کاری که در جامعه مجهول نباشد، معروف می‌گویند و اگر با امر به معاشرت همراه شود، معنای آن این است که «با زنان بطرزی معاشرت کنید که مرسوم و معروف است» (طباطبایی، بی تا، ج ۸: ۷۸).

در تفسیر مجمع البیان آمده :

معروف یعنی نزدن همسر و سخن زشت به او نگفتن و گشاده رو بودن و مقصود این است که مرد به گونه‌ای رفتار کند که زن رفتار می‌کند (شیخ طبرسی، ۱۳۴۹ ج ۵: ۷۹).

و معاشرت را هم به معنای مصاحبت آورده‌اند (همان، ۷۶).

در جای دیگر معروف را ضابطه و قانون کلی در معاشرت و روابط خانوادگی به ویژه روابط بین زوجین قرار داده‌اند (لطفی، ۱۳۹۲، ح ۱: ۲۶۷).

واژه معروف در قرآن ۳۸ مرتبه تکرار شده که از این تعداد ۱۹ مورد آن سفارش به زوجها برای چگونگی رفتار با همسرانشان است (مظاهری، ۱۹۸۳: ۲۰۸).

معنای دیگری که برای معروف گفته شده این است که:

هر امری که در اجتماع مردم به نیکی شناخته شود و آن را انکار نمی‌کنند معروف است زیرا عرف (در نظر عموم مردم) معاشرت‌های نیک و پسندیده را تعیین می‌کند (هاشمی رفسنجانی، ۱۳۷۳، ج ۳: ۳۲۳). از نظر قرآن کریم هر رفتاری در چارچوب معروف باشد ممدوح و نیک و رفتاری که خارج از این چارچوب قرار گیرد، ناشایست و زشت است (لطفی، ۱۳۹۲، ج ۱: ۲۶۷).